

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “นาหิ ภิกขเว โลกเณ วิวทามิ” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตย่อมไม่ขัดแย้งกับชาวโลก แต่ชาวโลกย่อมขัดแย้งกับเรา ธรรมวาทีย่อมไม่ขัดแย้งกับใครๆ ในโลก” แปลว่าธรรมวาทีย่อมผู้พิชิตถึงสัจธรรมความจริง พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ต่างก็พูดถึงสัจธรรม ย่อมหมายถึง พระไตรปิฎกไม่ได้ผูกขาดความจริงทางวิทยาศาสตร์และพระพุทธเจ้ายังตรัสว่า “อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคคานัน ออนุปาทา วา ตถาคคานัน จิตฺตา ว สา ธาตุ ธมฺมฏฐิตตา ธมฺมนิยามตา” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตเจ้าทั้งหลายจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ธาตุนั้นคือ ธรรมฐิติ (ความดำรงอยู่ตามธรรมชาติ) ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติ) อิทัปปัจจยตา (ภาวะที่สรรพสิ่งเกิดดับตามเหตุตามปัจจัย) ก็

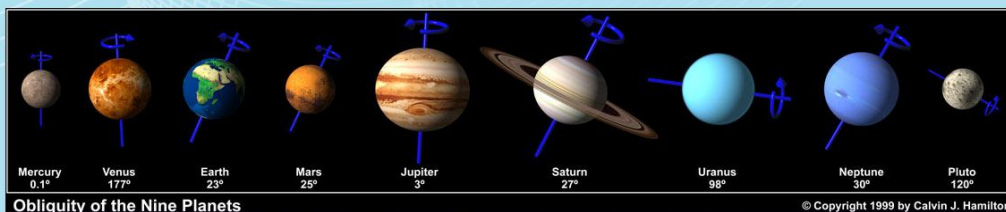
ยังมีอยู่ พระตถาคตเจ้าย่อมตรัสรู้ทั่วถึงซึ่งธาตุนั้นนั้นแล้วบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนกทำให้เข้าใจง่าย” ธรรมนิยามหรือกฎธรรมชาติมีอยู่เป็นกฎสากล ไม่ได้เป็นของพระพุทธเจ้าหรือของใคร ไอน์สไตน์ก็มีลึทธิค้นพบ แม็กซ์ แพลงก์ และชีกมุนด์ ฟรอยด์ก็มีลึทธิค้นพบ เพราะฉะนั้น ไม่มีใครผูกขาดความจริง เมื่อนักวิทยาศาสตร์ค้นพบความจริงนั้น ถ้าตรงกับที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ก็มีแต่เสริมให้พระพุทธศาสนาโดดเด่นขึ้นว่า พระพุทธศาสนาพูดเรื่องนี้มากกว่าสองพันปีแล้ว ศาสตร์ทั้งหลายค่อยค้นพบตามหลังด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบก่อนแล้วด้วยวิธีการทางศาสนาคือสมณะและวิปัสสนา วิธีการอาจจะดูต่างกัน แต่ผลของการค้นพบเหมือนกันก็ยิ่งส่งเสริมพระพุทธศาสนาหรือถ้าขัดกันบ้าง พระพุทธศาสนาไม่ได้บอกว่าเป็นเรื่องนอกรีต

สัจธรรมที่มนุษย์แสวงหามี ๓ อย่าง คือ ความจริง (Truth) ความดี (Good) และความงาม (Beauty)

ไอน์สไตน์เห็นว่า วิทยาศาสตร์ควรมุ่งแสวงหาและพิสูจน์ความจริง ส่วนศาสนาควรมุ่งแสวงหาความดีและศึกษาเรื่องศีลธรรม (For science can only ascertain what is, but not what should be Religion, on the other hand, deals only with evaluations of human thought and action) นี่คือการที่แตกต่างระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ในทัศนะของไอน์สไตน์ สิ่งที่เขาไม่เห็นด้วยก็คือการที่ศาสนาพยายามแทรกแซงพรมแดนของวิทยาศาสตร์เช่นในยุคมืดในยุโรปและผูกขาดความจริงทางวิทยาศาสตร์โดยองค์การศาสนา พระพุทธศาสนาแสวงหาความจริงและนำเสนอความจริงโดยไม่ผูกขาดความจริงว่ามีเฉพาะในพระพุทธศาสนา แท้ที่จริงพระพุทธศาสนาแสวงหาทั้งความจริง ความดีและความงาม การแสวงหาความจริงนี้เอง ทำให้พระพุทธศาสนายอมรับความจริงทางวิทยาศาสตร์ได้นักวิทยาศาสตร์อย่างไอน์สไตน์ที่ศึกษาวิทยาศาสตร์ทะเลาะปู้ปองในที่สุดก็จะเห็นสัจธรรมความจริงที่ไม่ต่างจากมุมมองของพระพุทธศาสนา

“ถ้าจะมีศาสนาใดศาสนาหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ศาสนานั้นก็คือพระพุทธศาสนา” (If there is any religion that could cope with modern scientific needs it would be Buddhism) พระพุทธศาสนาปฏิเสธว่าไม่มีพระเจ้าผู้วางระเบียบแบบแผนในจักรวาล ความเป็นระเบียบแบบแผนเป็นเพียงนิยามหรือกฎธรรมชาติ ๕ ประการ ดังนี้

๑. อนุนิยาม คือกฎแห่งฤดูกาลหรือกฎที่กำกับการโคจรของดวงดาวในท้องฟ้ากฎธรรมชาติที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น น้ำขึ้น น้ำลง ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า กฎแรงโน้มถ่วงของโลก ปัจจุบันก็คือกฎทางฟิสิกส์ที่กำกับการเป็นไปของสิ่งไม่มีชีวิตทั้งหลาย

2 พินิจนิยาม คือกฎแห่งแม่ลิตพันธุ์หรือกฎทางชีววิทยาที่กำหนดให้สิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์สืบต่อลักษณะเฉพาะไปยังลูกหลาน เช่น มะม่วงออกลูกเป็นมะม่วง ลิงออกลูกเป็นลิง ทั้งมนุษย์ สัตว์และพืชทั้งหลายสืบต่อเนื่องกันไปรุ่นแล้วรุ่นเล่าไม่ขาดสาย ปัจจุบันเราเรียกว่ากฎพันธุกรรม

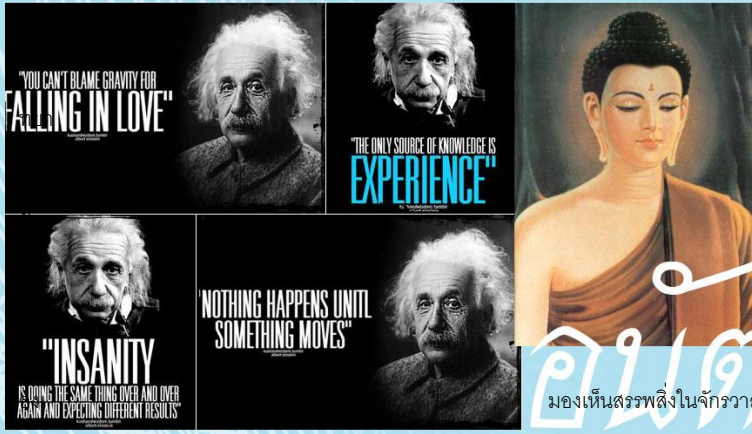
3 จิตนิยาม คือกฎเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น จิตเกิดดับเป็นกระแส จิตมีเครื่องประกอบคือเจตสิกซึ่งเกิดดับพร้อมกันกับจิต กฎเกี่ยวกับการทำงานของจิต เรียกว่ากฎทางจิตวิทยาในปัจจุบัน

4 กรรมนิยาม คือ กฎแห่งเหตุและผลที่กำกับความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มนุษย์เจริญหรือเสื่อมเพราะการกระทำ

5 ธรรมนิยาม คือกฎธรรมชาติที่กำหนดความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย นั่นก็คือหลักปัจจุสมุปบาท กฎธรรมชาตินี้เป็นกฎใหญ่ที่ครอบคลุมกฎทั้ง ๔ ข้อข้างต้นเพราะไม่ว่านักวิทยาศาสตร์จะค้นพบกฎใหม่อะไรออกมากี่ไม่เกินไปกว่านิยามทั้ง ๕ ดังกล่าวมาแล้ว

ไอน์สไตน์เห็นว่าศาสนากับวิทยาศาสตร์ควรพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เขากล่าวว่า “วิทยาศาสตร์ที่ไม่มีศาสนาย่อมพิกลพิการ ส่วนศาสนาที่ไม่มีวิทยาศาสตร์ย่อมมืดบอด”
(Science without religion is lame, religion without science is blind)

หมายความว่าวิทยาศาสตร์ที่ไม่ยอมรับคุณค่าทางศาสนาจะขาดศีลธรรม ทั้งนี้ เพราะ วิทยาศาสตร์ศาสตร์ศึกษาแต่ความจริง ขณะที่ศาสนาศึกษาเรื่องความดี ถ้าวิทยาศาสตร์ ไม่สนใจศาสนาก็จะขาดศีลธรรม เมื่อขาดศีลธรรมก็เท่ากับขาดทิศทาง วิทยาศาสตร์ที่ ขาดทิศทางย่อมจะจับจดและไปไม่ถึงจุดหมาย พระพุทธศาสนาโดนใจไอน์สไตน์ตรงที่ ธรรมะพยายามปลดปล่อยมนุษย์ชาติจากไซตรอนของความยึดมั่นในอัตตาตัวตนแล้ว ยังเข้าสู่ความจริงที่ยิ่งใหญ่ คือเห็นความเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล นั่นคือเห็นความ เชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ทฤษฎีสัมพัทธ์(relativity) ที่ไอน์สไตน์ค้นพบทำให้เขา มองเห็นสรรพสิ่งในจักรวาลนี้เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวเหมือนหลักปฏิจตุสมุปบาทในพระพุทธศาสนา

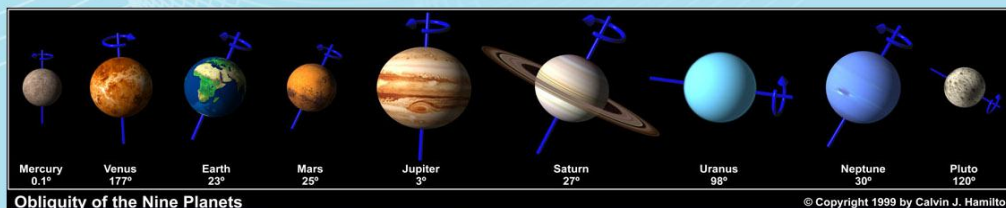
องค์ความรู้

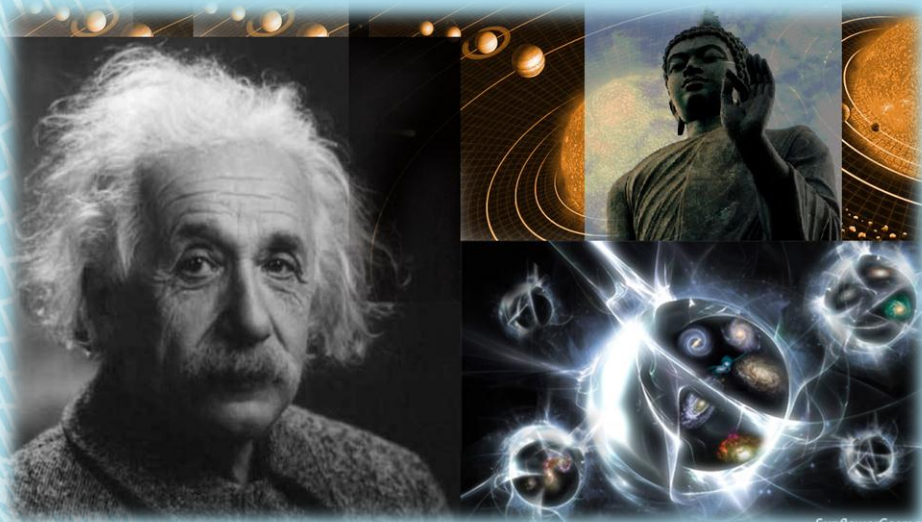
คำว่า “บูรณาการ” (integration) หมายถึง การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (the whole) ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญหาทาง วิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกันคือส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์

องค์รวมนี้แหละคือบูรณาการเนื่องจากคำว่า “วิทยาศาสตร์” ครอบคลุมไปถึงศาสตร์สมัยใหม่ที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างระบบความรู้ขึ้นมา เช่น ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เราจึงสามารถบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ด้วยวิชาพุทธศาสตร์ (Buddhist Studies) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พุทธวิทยาหรือพุทธโद्य (Buddhology) นิยมใช้วิธีแรกในการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สาขาต่าง ๆ คือ ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์ทั้งหลายมาช่วยอธิบายขยายความพระพุทธศาสนาซึ่งจะช่วยให้ พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับของคนรุ่นใหม่ได้ง่ายมากขึ้น

ท่านเจ้าคุณอาจารย์พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ใช้วิธีการนี้ในการเขียนหนังสือเรื่องพุทธธรรม แม้พระอรรถกถาจารย์ผู้อธิบายขยายความพระไตรปิฎกก็ใช้วิธีการนี้ในการนำเอา ความรู้จากศาสตร์และปรัชญาต่าง ๆ มาอธิบายคำสอนในพระพุทธศาสนา เราพบเรื่องราวในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้องค์ความรู้จากนิติศาสตร์ในสมัยนั้นมาประกอบกร บัญญัติพระวินัยในกสิกรรมทวารวดี พระพุทธเจ้าทรงใช้องค์ความรู้ด้านการเกษตรมาอธิบายธรรมแก่ชาววนาคนหนึ่งว่า “สพฺธา พิชี ตปไป วฏฺฐิ ปรณฺญา เม ยฺคนนฺจลฺ เป็นต้นแปลความว่า

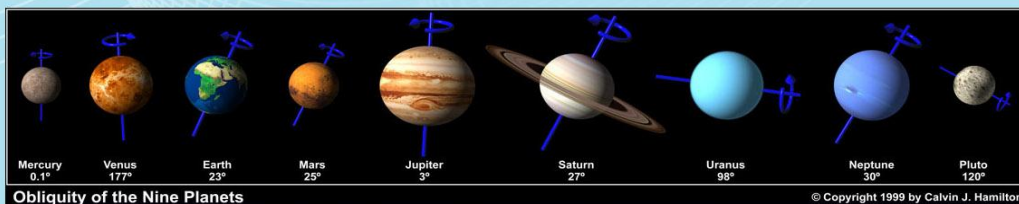

“ศรัทธาเป็นเมล็ดพืช

แอกและไถ หิริเป็นงอนไถ ใจเป็นเชือก สติเป็นผาดและปลูก” นี่เป็นการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับเกษตรศาสตร์นับเป็นวิธีการอธิบายพุทธธรรมโดยใช้ศาสตร์ในยุคนั้นมาเป็นเครื่องเสริมประกอบการนำองค์ความรู้ในวิทยาศาสตร์สาขาฟิสิกส์มาอธิบายขยายความให้กับคำสอนเรื่องอนัตตาในพระพุทธศาสนา นักวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบันได้ปฏิเสธความมีอยู่ของหน่วยที่เล็กที่สุดของสสารที่เรียกว่า อะตอม (Atom) คำว่า อะตอม ในภาษากรีก แปลว่าตัดแบ่งไปอีกไม่ได้ นักปรัชญาในสมัยโบราณเชื่อว่า มีอะตอมที่แบ่งย่อยไม่ได้ แต่นักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบันบอกว่า เราสามารถแบ่งอะตอมออกเป็นอนุภาคที่เล็กลงไปอีกเรียกว่า โปรตอน นิวตรอนและอิเล็กตรอน อนุภาคเหล่านี้มีสภาพเป็นประจุไฟฟ้าทำปฏิกิริยาต่อกัน นักวิทยาศาสตร์ชื่อว่าเมอร์เรย์ เกลล์แมน (Murray GellMann) ได้ค้นพบว่า แม้แต่อนุภาคทั้ง ๓ ชนิดของอะตอมคือโปรตอนนิวตรอนและอิเล็กตรอนยังไม่ใช้ส่วนประกอบที่เล็กที่สุดของสสาร อนุภาคเหล่านี้ ยังแบ่งย่อยลงเป็นหน่วยที่เล็กกว่านั้นเรียกว่า ควาร์ก (Quark) และเลปตอน (Lepton) หน่วยย่อยทั้งสองชนิดนี้ได้เกาะกลุ่มกันเป็นอนุภาคของอะตอม มีเรื่องน่าสนใจสำหรับชาวพุทธ เกิดขึ้นเมื่อเมอร์เรย์ เกลล์แมนตั้งชื่อกลุ่มของควาร์กประเภทหนึ่งว่า “มรรคมืออแปด (Eightfold Way)” เกลล์แมนบอกว่า เขาตั้งชื่อนี้ตามคำว่า “อริยมรรคมืออแปด (Noble Eightfold Path)” ในพระพุทธศาสนา นี่แสดงถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อนักวิทยาศาสตร์คนนี้ เมอร์เรย์ เกลล์แมน ได้รับรางวัลโนเบล สาขาฟิสิกส์ เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๒ การที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบส่วนประกอบย่อยของอะตอมเช่นนี้ได้ช่วยยืนยันคำสอนเรื่องอนัตตาในพระพุทธศาสนา คำว่า อนัตตา หมายถึงว่าสิ่ง

SunflowerCosmo

ความเพียรเป็นฝน ปัญญาเป็น

ทั้งหลายไม่มีแก่นสารที่ดำรงอยู่ได้โดยลำพังตัวเอง ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งในฝ่ายรูปธรรมและนามธรรมต่างอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นตามหลักปฏิจจนุปบาท ดังนั้น การค้นพบโครงสร้างที่เป็นส่วนประกอบย่อยของอะตอมได้ช่วยยืนยันความจริงของคำสอนเรื่องอนัตตาและปฏิจจนุปบาทในพระพุทธศาสนา

การค้นพบทฤษฎีสัมพัทธ์ (Relativity) ของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ได้มีส่วนช่วยอธิบายขยายความหลักปฏิจจนุปบาท (Dependent Origination) ในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ทฤษฎีสัมพัทธ์ของไอน์สไตน์ยังช่วยสนับสนุนทฤษฎีเกี่ยวกับกำเนิดจักรวาลที่มีชื่อว่า ทฤษฎีการระเบิดครั้งใหญ่ (Big Bang Theory) นักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน

ยอมรับกันแล้วว่าจักรวาลของเราถือกำเนิดครั้งแรกจากการระเบิดครั้งใหญ่ เมื่อประมาณ ๑๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว หลักฐานที่นักดาราศาสตร์รวบรวมได้จากการส่องกล้องดูดาวบนท้องฟ้าได้ทำให้ทฤษฎีการระเบิดครั้งใหญ่นี้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้นเมื่อส่องกล้องดูดาวบนท้องฟ้า นักวิทยาศาสตร์พบว่า ดาวฤกษ์หลายล้านดวงรวมกลุ่มกันเป็นดาราจักรหรือกาแลคซี ดวงอาทิตย์ของเราเป็นดาวฤกษ์ดวงหนึ่งที่สังกัดอยู่กับดาราจักรที่ชื่อว่าทางช้างเผือกหรือทางน้ำนม (Milky Way) ดาราจักรทั้งหลายได้รวมกลุ่มกันเป็นจักรวาลนี้ นักดาราศาสตร์คำนวณว่าจักรวาลของเราประกอบด้วยดาราจักรจำนวนหนึ่งแสนล้านดาราจักร การค้นพบนี้ช่วยให้เรายอมรับความเป็นไปได้ของคำว่า “แสนโกฏิจักรวาล” ในพจนานุกรมในพระไตรปิฎกนักวิทยาศาสตร์สังเกตพบว่า ดาราจักรหรือกาแลคซีทั้งหลายกำลังเคลื่อนที่หนีห่างจากจุดศูนย์กลาง ทุกวันนี้ก็ยังคงเป็นเช่นนั้น นักวิทยาศาสตร์จึงตั้งทฤษฎีว่าแรกเริ่มเดิมที เมื่อ ๑๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ดาราจักรทั้งหลายเคยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มพลังงานที่เข้มข้นมากเหมือนกับฟองไข่จักรวาล

(Cosmic Egg) เมื่อฟองไข่จักรวาลระเบิดขึ้นซึ่งเรียกว่า การระเบิดครั้งใหญ่ก็ทำให้กลุ่มก้อนพลังงานทั้งหลายแตกกระจายออกจากจุดศูนย์กลาง เมื่อแตกกระจายออกมาแล้ว กลุ่มก้อนพลังงานเหล่านั้นมีอุณหภูมิติดลบและได้ผสมผสานกันจนกลายเป็นดวงดาวและดาราจักรในปัจจุบัน การที่ดาราจักรทุกวันนี้ยังคงเคลื่อนที่หนีห่างจากกันและกันก็แสดงถึงการที่จักรวาลถือกำเนิดการระเบิดครั้งใหญ่นั้น โดยไม่มีหัตถ์ของพระเจ้าสร้างโลกเข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด ทฤษฎีกำเนิดของจักรวาลที่นักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ยอมรับนี้สอดคล้องกับข้อความในอัครคัมภีร์สุตตร ตอนที่ว่าด้วยกำเนิดของโลกตามเหตุตามปัจจัยโดยไม่มีพระเจ้าผู้สร้างโลกเข้ามาเกี่ยวข้อง

วิธิบูรณาการแบบใหม่ที่ใช้ เป็นการปรับพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นส่วนเสริมเพื่อช่วยให้เกิด ความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา วิธีการนี้ใช้กับการศึกษาแบบธรรมประยุกต์หรือที่เรียกว่า ธรรมวิทยา หรือธรรมโมโลยี (Dhammology) คำว่า “ประยุกต์” หมายถึง “ปรับใช้ประโยชน์” ดังนั้น วิธิบูรณาการแบบที่ ๒ ก็คือการศึกษาแบบธรรมประยุกต์ ซึ่งหมายถึงการปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆโดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพาน วิธีการนี้นอกจากจะช่วยทำให้ธรรมเป็นอภิลิโกคือไม่ล้ำสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีชีวิตของทุกคนทุกยุคทุกสมัย แล้วยังจะเป็นการช่วยนำศีลธรรมกลับมาสู่โลกนี้อีกด้วย ไอน์สไตน์กล่าวว่า ศาสตร์ทั้งหลายมุ่งแสวงหาความจริง ไม่ได้แสวงหาความดี ศาสตร์สมัยนี้สอนคนให้เป็นคนเก่งโดยไม่จำเป็นต้องเป็นคนดี เพราะเขาถือว่าไม่ใช่น้ำที่ของศาสนา ศาสตร์สมัยใหม่ที่จะสอนศีลธรรม การสอนศีลธรรมเป็นหน้าที่ของศาสนา ทุกวันนี้บ้านเมืองเต็มไปด้วยคนเก่งแต่ไม่มีดี ก็เพราะไม่มีการสอนศีลธรรมในศาสตร์ทั้งหลายดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีหน้าที่สอนธรรมประยุกต์เพื่อใช้ควบคู่ไปกับศาสตร์ทั้งหลายสำหรับผลิตคนที่ทั้งเก่งและดีออกสู่สังคมให้มากยิ่งขึ้น

หลวงพ่อบุญ
กับควายหนุ่ม
เจ้าของ
ภาวะในการ
เพราะเทียม
เลี้ยงชีพ
เหมือนควาย
สอนให้คนมี
ให้เป็นคนเก่ง
สังคมจะได้

ทาสเล่าว่า คนสมัยโบราณเวลาไถนาจะเทียมควายสองตัวเข้าคู่กันคือเทียมควายแก่คู่ควายแก้มไม่ค่อยมีแรงแต่รู้คำสั่งเจ้าของเป็นอย่างดี ควายหนุ่มมีแรงลากไถแต่ไม่รู้คำสั่งเมื่อเทียมคู่กันแล้วควายแก่ฟังคำสั่งเจ้าของแล้วเบียดควายหนุ่มให้เดินไปตามคำสั่งนั้น ออกแรงลากไถเป็นของควายหนุ่ม ซึ่งเดินและหยุดตามควายแก่ การไถนาสำเร็จได้ควายสองตัว **ควายหนุ่มเป็นตัวแรงลากไถ** **ควายแก่เป็นตัวที่รู้คอยกำหนดให้เลี้ยงชีพ** ชีวิตที่ดีก็เหมือนการไถนาด้วยควายสองตัว ความรู้ในการประกอบอาชีพเป็นหนุ่มตัวแรง ส่วนความรู้ว่าจะไถไครว ไคร่ไม่ควรเป็นเหมือนควายแก่ตัวรู้ ศาสตร์ทั้งหลายความรู้ในการประกอบอาชีพ ส่วนศาสนาสอนให้คนรู้ว่าอะไรควรไม่ควร ศาสตร์สอนคนศาสนาสอนคนให้เป็นคนดี ถ้าทั้งศาสตร์และศาสนามือถือกันในการจัดการศึกษาคนที่ทั้งเก่งและดี

ดังนั้น การสอนแบบบูรณาการสอดแทรกพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ทั้งหลายตามวิธีที่ ๒ นี้ จึงจำเป็นสำหรับผลิตคนที่ทั้งเก่งและดีสู่สังคม ครูสามารถสอดแทรกธรรมเมื่อสอนวิชาต่างๆ ในโรงเรียน นักเรียนก็จะได้รับความรู้ในศาสตร์และข้อควรปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน ในโรงเรียนวิถีพุทธ ครูสามารถสอนนักเรียนให้ทำกิจกรรมต่างๆ อย่างมีสติและสมาธิโดยตั้งชื่อกิจกรรมนั้นว่า “แบบพุทธ” เช่น ทำสวนแบบพุทธ ทานอาหารแบบพุทธ เล่นกีฬาแบบพุทธ เล่นดนตรีแบบพุทธ ในประเทศญี่ปุ่นมีการสอดแทรกพระพุทธศาสนานิกายเซนเข้ากับวิถีชีวิตคนญี่ปุ่นได้อย่างกลมกลืน เขาใช้คำว่า “แบบเซน” กับกิจกรรมทุกอย่างที่ต้องทำอย่างมีสมาธิ เช่น จัดดอกไม้แบบเซน ทำสวนแบบเซน ชงชาแบบเซน วาดภาพแบบเซน ซึ่งจักรยานแบบเซน บริหารแบบเซน ในมหาวิทยาลัยควรมีหลักสูตรสร้างรายวิชาที่ประยุกต์พุทธธรรมเข้ากับศาสตร์สาขาต่างๆ ซึ่งเป็นการเสริมธรรมเสริมปัญญาเข้าไปในศาสตร์เหล่านั้น รายวิชาประเภทนี้มักลงท้ายด้วยคำว่า “เชิงพุทธ” หรือ “แนวพุทธ” เช่น เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ รัฐศาสตร์เชิงพุทธ การจัดการเชิงพุทธ พุทธจิตวิทยา ศึกษาศาสตร์แนวพุทธศาสตร์ ธรรมประยุกต์

ชาร์ลส์ ดาร์วิน เจ้าของทฤษฎีวิวัฒนาการได้กล่าวไว้ว่า “เผ่าพันธุ์ที่อยู่รอดไม่ใช่เผ่าพันธุ์ที่แข็งแรงที่สุดหรือฉลาดที่สุด แต่เป็นเผ่าพันธุ์ที่ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ดีที่สุด (the most adaptable to change)”

พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใดก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น คัดลอก-ตัดต่อ..จาก พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร.ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

